

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

Философски факултет

Катедра „Политология“

Основни тенденции и трансформации
на влиянието на кадрите на
тоталитарната ДС върху ръководствата
на държавни и други институции в
Република България (1990 – 2018 г.).

АВТОРЕФЕРАТ

Димитър Александров Митев

Дата на зачисляване в редовна докторантура:

14.07.2015 г. със Заповед № РД 20-1110 от 14.07.2015 г.

Срок на завършване на редовна докторантура: 14.07.2018 г.

Научна специалност: 3.3 Политически науки към катедра „Политология“

Научен ръководител: проф. д-р Александър Трифонов Томов

София

2018

Темата за дейността и структурата на службите за вътрешна и външна сигурност в държавите, попаднали под влиянието на Съветския съюз след Втората световна война, е не просто историческа. Макар и над четвърт век по-късно след формалния край на съществуване на тези структури, в обществата, в държавите от източна и централна Европа се изказват гласни и негласни мнения, съмнения и догадки относно продължаващото задкулисно влияние на кадри на тези служби в политическия, икономическия и обществения живот на съответната държава.

Дебатът за влиянието на кадрите на ДС е част от дебата за българския преход – мненията са разнопосочни, противоречащи си дори. Според Евгений Дайнов и неговия труд „Политическият дебат и преходът в България“: *„Характерна черта на българската история след 1989 г. е това, че в продължение на почти едно десетилетие обществото дебатирало и избирало. То дебатирало картини на света от екзистенциално значение; и то избирало, в какво да вярва, към какво да се стреми, какво да бъде. Общественият дебат написваше новото обществено състояние“*. За нас десетилетието се превърна вече в близо 30 години дебати, анализи дали посткомунизмът приключи, дали демократичните институции заработиха, както трябва и дали преходът приключи при положение, че кадрите на ДС продължават да имат силно влияние сред общественно-политическите и икономическите ръководители на страната.

Александър Маринов в труда си *„Обществени елити и лидерство в страните в преход“* говори за дефицита на автентични лидери в посткомунистическото пространство. Логично е лидерите на демокрацията или на новата система да са емитирани от лидерите на предния режим при липсата на тотална революция, липсата на лустрация, липсата на пълна подмяна на лидерите, а е налице една трансформация, която е съпоставима с това бивш член на ку-клукс клан да се превърне за една седмица в ревностен защитник на правата на цветнокожите с оглед на политическата и обществена конюнктура.

Разгледани са също свързани с темата за ДС и за българския преход по принцип трудове на: Едвин Сугарев, Мария Дерменджиева, Христо Христов, Чавдар Христов, Петър-Емил Митев, Евгения Калинова и Искра Баева, Петя Пачкова, Мария Пиргова, Румяна Коларова, Антоний Тодоров, Александър Томов, Иван Чалъков и колектив, Димитър Иванов и др.

Темата за влиянието на кадрите на службите за сигурност на тоталитарните държави след демократичните промени е изследвана в международната литература. Изведени са общи принципи, които често са общовалидни за държавите от източна Европа – нуждата от политическа воля за трайно скъсване с практики и поведение на кадри на службите за сигурност от миналото, които са несъвместими с новите конституции, с новите институции, с принципите и законите на съответните държави.

Известни са два термина – „лустрация“ и „декомунизция“, които са сред основните, употребявани и в научната литература, и в публицистиката по света и у нас, когато говорим за службите за сигурност и техните кадри преди демократичните промени в държавите от централна и източна Европа. Тези понятия като теоритични постановки са разгледани в дисертационния труд.

Сред разгледаните чуждестранни автори са трудовете на: Хилари Апел, Робърт Акерман, Присила Хайнер, Синтия Хорн, Хелга Уелш, Маргарет Леви, Ерик Брам, Ноел Калхун, Роман Дейвид, Боголюб Милосавлевич и др.

За първи път в нашата литература, чрез настоящата дисертация, е направен опит да се обобщи присъствието и развитието на служителите на бившата Държавна сигурност в целия период на прехода и по-скоро тяхното влияние върху решаването на различни въпроси на политиката и икономиката. Всичко това се прави извън чистата мемоаристика, каквато е преобладаващата литература по темата, като е направен опит да се прави баланс между крайно полюсните мнения в българското общество и научна, и публицистична литература за влиянието на кадрите на ДС след промените. Като са използвани материалите на „Комисията по досиетата“ е направен опит да се направи подробен количествен и качествен анализ на присъствието на служителите на ДС в различни властови структури и по този начин да се покаже как те са повлияли върху политиката на прехода. Обобщената значителна количествена информация спомага да бъдат открити точните методи на влияние върху различни сектори на българската политика в периода 1990-2018 г.

При всички положения и научното изследване, и справедливостта изискват да подчертаем две неща:

1. Не всички бивши кадри на ДС след освобождаването им от МВР имат властови или амбиции да стават част от ръководните органи на различни институции и организации и да присвояват или овладяват държавни активи.
2. Често кадри на партийната номенклатура на Българската комунистическа партия и ДС са приравнени и поставяни като една група. Често бивши ръководни партийни дейци от преди 1990 г. участват чрез политически сделки и лобизъм за присвояване на безценица на държавни активи и тези техни действия и вина се преписват на кадри на ДС. Да, БКП и ДС са имали институционални отношения, но едните не могат да отговорят за действията на другите след 1990 г.

Извън информацията, публично достъпна от „Комисията по досиетата“, други сфери или т.нар. „тайни мрежи“ на влияние на ДС, попадащи извън обхвата на действие и разкриване от „Комисията по досиетата“ са:

1. Масонските ложи – обединения на смятащи се за особен обществен и религиозен елит, лица, в които често пристан намират кадри на ДС. В тези ложи е наложено обществено мнение, че се събират лица от различни сфери на ръководните органи на различни институции и организации, които се договарят, влияят едни на други и най-общо нарушават чрез тайни договорки и съглашения конституционното разделение на властите.
2. Докато при „Мултигруп“ имаме явно присъствие на публично известни кадри на ДС – ръководители на ДС, то в СИК и ВИС имаме задкулисен контрол от ДС, чрез вербовка на част от лидерите на тези групировки от съвременното МВР, чрез оказан натиск от бивши кадри на ДС.
3. Директорите, управляващи и представляващи неявните фирми, създадени от ПГУ (т.нар. външнотърговски предприятия) са или лица от ДС, или често чуждестранни лица под техен контрол. След закриването на Министерство на външноикономическите връзки тези фирми и техните активи остават почти без контрол, което позволява на управляващите им да обсебят активите им, които

възлизат на милиони валутни единици. Това е фрапантен пример за разградеността на държавността ни след промените, за липсата на институционална култура и субординация на властовия процес като всичко това е породено преди всичко от горещите противоречия в българското общество и парламент и липсата на ясна визия, стратегия и насока за развитието на страната в първите години след промените. Припомняме категоричната позиция на лидера на БСП, а в последствие президент на страната Георги Първанов против членство в НАТО именно в това първо десетилетие на българския преход.

Най-важните теоритични обобщения и изводи, които съм направил в дисертацията показват най-значимото, а именно - **секторите на концентрация на бившите служители на ДС, което показва и основните зони на тяхното влияние върху политиката и икономиката на страната.** По същество става дума за опит за **изграждане на автономни мрежи**, които без да са обединени, взаимодействайки си, влияят съществено върху отделни сектори на обществения живот.

Освободени от държавна служба след промените, част от кадрите на ДС материализират своите връзки, контакти, знания или общо казано притежавана информация чрез икономическо влияние. Това се случва по няколко начина:

- Приоритетно получаване (без нужните обезпечения) и впоследствие невръщане на банкови кредити като кадри на ДС има по цялата верига – надзорна Централна банка, търговска банка отпускаща кредита, фирма или лице получател;
- Създаване на заетост в големи корпоративни, холдингови структури или иначе казано „групировки“, които „източват“ държавни предприятия, а в някои случаи представляват монопол – напр. доставки на руски газ в България и износ на ембаргови стоки и суровини за бивша Югославия;
- Използване на контактите и присъствието на кадрите на ДС сред ръководните кадри във всички обществени, икономически и политически структури за осигуряване на **преференциално** положение по отношение на сключване на търговски сделки, осъществяване на държавни поръчки и други.

- Намеса в политическия живот на страната, чрез „имплантиране“ на бивши служители на ДС в изпълнителната и законодателната власт, медиите и т.н.

Изясняването на точен или приблизително точен брой на щатните и нещатните служители на Държавна сигурност е ключов за осмисляне на степента на реализиране на кадрите на ДС след 1990 г. на ръководни, публични длъжности, както са дефинирани от закона. В изданието на „Комисията по досиетата“, озаглавено „*ДС – структура и основни документи*“ са разгледани - развитие на структурата ѝ; изграждане на агентурен апарат и работата с него; оперативен отчет, представляващ строго установена вътрешна система от правила за регистриране, систематизиране и ползване на оперативните материали и сведения. В близо 2 500 страници са представени факсимилета на оригинални документи. Там е публикуван документ за наличната агентура според статистически данни на Отдел III-ДС (Архив), (без агентура на ПГУ-ДС), която към 30.06.1986 г. възлиза на **36 533 души**. В същия сборник се твърди, че според същите статистически данни от Отдел III-ДС (Архив) броят на доверените лица (*патриотично настроени български граждани – членове на БКП, БЗНС, ОФ и ДКМС и честни безпартийни, които притежават лични и делови качества – честност, обективност и възможности да подпомагат органите на ДС при изпълнение на стоящите пред тях контраразузнавателни и други задачи, които умеят да различават сигналите, проявите и фактите, заслужаващи вниманието на органите на Държавна сигурност.*) е в размер на **61 144 души**. Болшинството от доверените лица обаче не са активни и не бива тази лица да бъдат автоматично зачислявани като кадри на ДС. В книгата на проф. Диню Шарланов (преподавател до 1989 г. по история на БКП) „История на комунизма в България“ (2009), том 2, са записани общ брой на кадри на ДС в размер над 130 000 души. Тази цифра, обаче, е прекомерна и неприемлива за мен предвид и другите източници, с които се запознах. Поради горното (36 500 д. към 1986 г. по информация на Отдел III-ДС, плюс ПГУ, плюс активни ДЛ и информатори, плюс евентуалното увеличение на кадрите на ДС до 1990г.) приемаме цифрата от средно 60 000 души – щатни и нещатни сътрудници на ДС – в това число агенти, резиденти, съдържатели на явочни квартири, съдържатели на конспиративни квартири, доверени лица и информатори за активните реално и взаимодействащи си и работещи кадри на ДС. Последните две категории (ДЛ и

информатори) са нещатни сътрудници, които относително рядко са ангажирани с дейност, не обменят постоянно информация, не познават в мащаб останалата част от структурата и кадрите на ДС.

Важно е да се подчертае, че не всички кадри на ДС става част от ръководства на различни институции и организации след промените. Но предвид броя на лицата, които са били причастни към ДС - щатни и нещатни служители - около 60 000 души, дори 3,98% от близо 270 хил. проверени колкото е откритото присъствие до момента от „Комисията по досиетата“ – това са около **11 000 души, които за 28-годишния период са заемали ръководни позиции в българските институции – което е внушителна цифра. Всеки шести кадър на ДС след промените е заемал публична длъжност.** Подчертваме, че „Комисията по досиетата“ проверява и установява лицата заемали **публична т.е. ръководна длъжност** в проверяваните субекти Т.е. това са малко над 11 000 души не просто държавни или частни служители, а ръководители, хора които взимат решения, подписват, носят отговорност, създават и прилагат политики. Макар от проверените и установени 11 000 души голяма част да са кандидати за различен вид избори – без да бъдат избирани – това отново показва, че много голям масив на политическите партии по време на българския преход са били бивши кадри на ДС. Присъствието на кадри, макар и в диапазона до 4% от всички проверени лица на публична длъжност на ДС, е трайно и постоянно и е във всички видове ръководни сфери и сектори. Създава предпоставки за осъществяване и реализиране на мрежово влияние и контрол върху икономически, политически и обществени структури.

Кадрите на Държавна сигурност по естествен път поради факта, че са проникнали в ключови клонове на икономиката, държавното управление, медиите и др. оформят **мрежи на влияние**. Самите мрежи съществуват във взаимодействие и се оказват ефективни структури за решаване на определени въпроси в частен интерес – тези на кадрите на ДС, участващи в тези мрежи. Особен принос на изследването е обособяването на **девет типа такива мрежи**, за които освен определения са приведени и конкретни примери.

Основните последствия от влиянието на мрежите са:

- Влошаване на доверието в прехода от страна на населението и външнополитическите съюзници на България. Налице е усещане сред българските граждани за липса на историческа справедливост и липса на промяна при

положение, че водещи фигури от системата за сигурност на предишния режим са част от ръководствата на различни структури и институции вече в уж демократична, съвременна и парламентарна Република България;

- Увеличаване на конфронтацията в българското общество по линията комунизъм-анти-комунизъм;
- Забавяне на прехода поради конфронтацията;
- Увеличаване на корупцията.

Групирана и обобщена е цялата дейност на Комисията по досиетата до началото на 2018 г. от създаването на Комисията и първите ѝ обявени решения през 2007 г.

Общо са проучени 869 решения, като от всяко решение са изведени като процентен дял броят на установени лица с принадлежност към органите на ДС от проверените лица.

Става въпрос за 278 179 проверени лица и установена принадлежност на 11 060 лица.

Проверяваните лица са такива, заемали публични длъжности съгласно „Закона за досиетата“ като в анализа трябва да бъде обърнато внимание на различната тежест на заемания пост – несравними като влияние са член на министерски съвет, ръководител на изпълнителна агенция от една страна и кандидат за общински съветник или член на ръководството на слабо популярна спортна федерация.

Във втора глава на изследването, озаглавена „*Структура и стил на работа на ДС - преди и след промените*“ са разгледани:

1. Структура и подготовка на кадрите на тоталитарната ДС

Анализът в тази глава има за цел да акцентира върху поведенчески и практически действия на кадрите на ДС преди промените и да търси аналогии с такива след 1990 г. Макар и извън МВР кадрите на ДС биха могли да прилагат в частната сфера или политиката модели и практики, които са усвоили преди промените по време на държавната си служба.

Главният извод от тази глава е, че поради своята подготовка и властови връзки кадрите на бившата ДС относително по-лесно са използвали предимствата си за адаптиране главно в частния бизнес.

2. Семейно-династичната сплотеност и кадровия подбор

В тази част на труда се връщаме преди 1990 г., за да дадем някои примери за кадровия подбор на ДС. За да разберем по какъв начин кадрите на ДС биха повлияли на ръководните органи на различни институции и организации на страната след 1990 г. трябва да изясним как кадрите на ДС са били набирани (рекруитирани), на каква база и критерии – тоест да разберем психологията на подбора, обучението и поведението. Поставен е и акцент върху водещите офицери в ДС – своеобразния елит на ДС изследван в детайли в трудовете на Е. Сугарев и колектив.

Какви са били критериите, на които е трябвало да отговарят кандидатите за работа в службите? Каква е била тяхната мотивация и кои фактори са играли водеща роля за израстването им в кариерата? Как и доколко „духа на партийност“ (ако въобще е съществувал) е бил налаган в структурите за сигурност? Дали това не е просто един от лозунгите на късния комунизъм, повтарян от всеки, без в него да е влагано реално съдържание?

Основният акцент трябва да бъде насочен не само и не толкова към агентите и секретните сътрудници, колкото към техните водещи офицери, които са съставлявали гръбнака на Държавна сигурност. Моралната вина на агентите и секретните сътрудници е посочена още в началото на прехода, като в по-късните години, с увеличаването на документалния достъп, подходът към този въпрос става доста по-нюансиран, когато се уставновява, че особено в началния период на комунизма (края на 40-те и началото на 50-те години) има сътрудници, привлечени въз основа на принуда – най-екстремен израз за това са декларациите, които са били принуждавани да подписват бивши лагерници. Към този дебат следва да се добавят и многобройните целенасочено унищожени агентурни дела, особено през късния период на комунизма. Всички тези уточнения не променят факта, че мнозинството от секретните сътрудници, особено в епохата на „застоя“ приемат сътрудничеството с идеята да напреднат в кариерната стълбица и в този смисъл Държавна сигурност се явява за тях „социален асансьор“. А това поражда трайни зависимости, които частично обясняват скритото влияние на Държавна сигурност и след края на комунизма, станало възможно заради успешната съпротива срещу отварянето на досиетата.

Основният извод тук е, че династичните връзки създадени преди 1989г. са се пренесли в много случаи и след това.

3. Кадрите на ДС в преходния период

Една от трайните обществени представи е тази за негативната роля на Държавна сигурност в криминализирането на прехода, както и че е единственият виновник за всички негови неблагоприятия. Това внушение активно е подкрепяно от наложения образ на Държавна сигурност. Накратко, Държавна сигурност е репресивна и силно идеологизирана институция, част от управляващата комунистическа партия. Свързана е тясно и се намира под непосредствения контрол на съветския КГБ. Също така е активен, ако ли не единствен участник във Възродителния процес и репресиите срещу различни групи българи. Ползва се с незавидната международна слава на организатор на атентати, хладнокръвен убиец на дисиденти, перфектен крадец на технологии, подриващ западните демокрации с дрога и оръжие. Трудно е да се отрече участието на бившата Държавна сигурност в криминализирането на прехода. Но едва ли всички нейни служители са престъпни елементи и тоталитарни мракобеси. На практика в края на 80-те и началото на 90-те години на миналия век се формира своеобразен „таен елит“, който участва активно в трансформирането на държавното управление и капитал. Грешно е да се твърди, че този таен елит се състои само от номенклатурни кадри на комунистическата партия и на Държавна сигурност. Разбира се, че има и такива, но не са малко и тези, които по това време заемат редови позиции. Разликата между тях и аутсайдерите в процеса е, че едните много бързо **приемат за свои ценностите на престъпното поведение и партньорство**, а другите продължават да се придържат към традиционните представи за добро и зло. В резултат едните пазят имуществото на другите и се обиждат жестоко, когато бившата им служба се обвинява за това състояние.

4. ДС и външното разузнаване

Кадрите на ДС са често критикувани от анализатори, че не са подбрани на конкурсно начало, а на база землячество и познанство. Факт са, обаче, успехи на ДС като примера след разкритията на бившия архивист на КГБ Василий Митрохин в италианския печат, според който Корrado Мачони, с псевдоним „Мансенцио“, бивш шеф на отдел за

НАТО в италианското външно министерство, е бил агент на ДС. За агенти на българските служби се сочат дипломатът Анджело Траваларо, с псевдоним „Анджелути“, и социалистът Марко Прециозо, с псевдоним „Армандо“. Проблемът е, че тези опитни кадри, вербовчици след промените биват в по-голямата си част захвърлени и изоставени от държавата.

Владо Годоров е последният шеф на българското разузнаване от времето на Държавна сигурност. Този пост заема от 1985 до 1990 г. Отговарял е пряко за външнополитическия, контраразунавателния и териториалния отдел. Той дава кратка, но многозначителна оценка за ДС. За българското разузнаване той твърди, че е тотално разузнаване със значително присъствие в Европа и отвъд океана. Има особено добри позиции в съседните Балкански страни и е осигурявало сериозни постъпления за държавата. Коректен партньор е на КГБ, ЩАЗИ и другите шпионски централи от Източния блок. Окончателно разбито е след 1990 г. по настояване на западните секретни служби.

Изводите от тази глава включват, че една първа група кадри на ДС са останали верни на КГБ-ДС като тази група постепенно е намалявала с времето. Втората група бързо се „пребоядисва“ и започва бързо да търси контакти със специалните служби на САЩ и други западни държави. Трета група, изобщо се отказват от дейност в сферата на сигурността.

5. Департизация и реполитизация като процеси протекли сред кадрите на ДС

В началото на 90-те години (през 1991 г.) е прието решение секретните служби (целият сектор за сигурност) да се деполитизират. За целта всеки служител подписва декларация, че няма да членува в политическа партия. Онзи, който не иска да подпише таква декларация, е освобождаван от работа. Процесът в професионалните среди е известен като „департизация“, а не като „деполитизация“, защото всеки служител запазва правото си на политически убеждения, но не може да членува в партия. Така се приема, макар и от формална гледна точка, че тайните служби са деполитизирани.

Въпреки съществуващата деполитизация (департизация), през периода на преход (1990-2003 г.) периодично протичат процеси на реполитизация в новите служби.

Реполитизацията се изразява в незаконно изнасяне от службите и огласяване на информация с компроматен характер срещу една или друга публична личност, в използване на специфичните възможности на тайните служби за придобиване на информация за политически опоненти (специални разузнавателни средства), в опити за налагане на пълен политически контрол върху тях.

Политическото използване на секретните служби има няколко основни цели: прочистването им от бивши служители на Държавна сигурност, освобождаването на неудобни за съответната политическа власт хора и назначаването на съмишленици; създаването на условия за промяна във властта.

Процесът на реполитизация е двустранен. От едната страна са политическите сили и тяхното желание за използване на службите за политически цели, а от другата – конюнктурното желание на служители от службите, независимо дали са от бившата Държавна сигурност или не, да се включат в процеса.

6. Структурните трансформации на системата за сигурност и проблемът за контрола върху нея

Реформирането на модерните български тайни служби обхваща два основни периода. В процеса на това реформиране ясно се виждат практики и поведение от времето от преди 1989 г. Това структурно лутане, липса на стратегия и ясна визия е водещата причина кадрите на ДС да бъдат извърлени от държавна служба и целият този подготвен, знаещ и елитарен кадрови актив да се самоорганизира или да бъде подчинен на чужди на държавната ни интереси.

7. Международни обвързаности на ДС преди промените и дали и как те са повлияли кадрите на ДС в демократичните условия

Държавна сигурност и аналогичната служба в СССР – Комитета за държавна сигурност са в тесни връзки. Двете структури имат множество съвместни заседания, обучение на български кадри на съветска територия, ползват често обща разузнавателна база в страните от НАТО и трети държави. Затова не е нужно да привеждаме информация, тъй като това са факти доказани и подробно описани и от свидетели, и от изчерпателния нарочен сборник, издаден от „Комисията по досиетата“.

Ето как описва в книгата си сътрудничеството между КГБ и ДС Антон Мусаков (Началник на Шесто управление): *„Отношенията ни с КГБ бяха точно копие на всестранните отношения между двете страни. Дори имаше и постановка, че двете министерства трябва да действат като единна кръвоносна система. Смяташе се, че, ако в други области може да има различия, породени от национални и други особености, в работата на органите на сигурността такива прегради не съществуват. Наистина връзките и отношенията с КГБ бяха възможно най-близки, най-тесни. Осъществяваха се на всички равнища и по всички направления. Затова особено помагаша представителството на КГБ у нас и нашата оперативна група в Съветския съюз.“* Мусаков ясно посочва, че **КГБ и ДС са една система.**

В трета глава, озаглавена *„Количествени натрупвания на кадри на бившата ДС в основните структури на държавната власт и различните обществено-значими институции в България в периода 1990-2017 г.“* е обобщен и групиран целия емпиричен материал, публично представен до момента на изготвяне на дисертацията от „Комисията по досиетата“ и Народното събрание на Република България. Материалът е обобщен и са изследвани следните количествени натрупвания, а именно: кадрите на ДС в изпълнителната и законодателната власт; в местната власт; в съдебната система и адвокатурата; в банковите, застрахователни и други финансови институции; в образователната система; в медиите; в религиозните организации; в посланическият корпус; в приватизираните предприятия; в политическите партии, синдикатите и други неправителствени организации; сред кандидатите за различни видове избори; сред длъжниците на банки. Изведени са процентни съотношения и са открити най-големите натрупвания.

Правят впечатление следните натрупвания:

- Сред Министър-председатели, заместник министър-председатели, министри и заместник-министри от 673 лица е установена принадлежност на 107 лица или 15, 90%,. Това е особено важно и значимо натрупване, което ясно показва, че всеки шести член на най-висшето и интимно държавно ръководство - министерски съвет или зам. министър е бил кадър на ДС. Няма друга държава в Източна Европа с такова присъствие на кадри на бивши служби за сигурност в

най-висшия орган на изпълнителната власт. Присъствието на кадри на ДС сред членовете на правителствата на ГЕРБ след 2011 г. е ограничено като до 2018 г. единственият известен кадър на ДС е министърът на отбраната в коалиционното правителство с коалиция „Обединени патриоти“ – Красимир Каракачанов. Важно е да се отбележи, че и в правителството на номинирания от БСП и ДПС Пламен Орешарски (2014 г.) също няма кадри или служители на ДС, въпреки че в ръководствата и състава на двете гореспоменати партии са налице през годините редица кадри на ДС, отдаваме липсата на такова правителствата след 2010 г. на два фактора: - възрастово кадрите на ДС са вече извън активна възраст; - кадрите на ДС вече са се ориентирали в определени политико-икономически групи, които функционират непублично и неявно и по собствена воля не се лансират и нямат претенции да участват явно в публичната власт при положение, че задоволяват властовите и материалните си потребности извън заемането на публична длъжност в състава на МС.

- В Министерство на външните работи от 593 лица е установена принадлежност на 193 или 32,55%. Всеки трети ръководител във външното ни министерство е кадър на ДС.
- ДА „Национална сигурност“ от 1140 лица е установена принадлежност на 154 или 10,69%. Една от новите ни служби за сигурност – създадена през 2007 г. по времето на управлението на Сергей Станишев е висок дял на присъствие на кадри на ДС и то 17 години след началото на демократичните промени у нас. Службата иззе голяма част от функциите на специализиран отдел в МВР занимаващ се с организирана престъпност и де факто обезпечава прокуратурата с разследвания, материали и доказателства на досъдебно ниво. До 2017 г. ДА „Национална сигурност“ няма запомнящи се акции или разкрити престъпления – повечето й акции и впоследствие формирани по действия на прокуратурата дела приключват с провал и съдени на българската държава пред международни органи.
- В Министерство на отбраната от 928 лица е установена принадлежност на 149 лица или 16,06%. Военното ни министерство е сериозно присъствие на кадри на

ДС – всеки шести ръководител е бил кадър на ДС или по-скоро на Разузнавателното управление към МНО.

- Сред ръководните кадри в Агенция „Митници“ – финансовият контрол на българските граници – от 907 проверени лица за 63 е установена принадлежност към ДС, което представлява близо 7%. Агенция „Митници“ е особено важна, защото осъществява граничен контрол на стоки, някои от тях акцизни и чрез нейно преференциално или занижено наблюдение държавната хазна може да бъде ощетена за сметка на обогатяването на частни лица.
- В Министерство на икономиката на ръководни позиции съгласно проверките от „Комисията по досиетата“ са установени 45 души за последните 28 години.
- В ръководството на администрацията на Народното събрание са разкрити 37 души за последните 28 години. Комисията по досиетата не предлага решение, което обявява установените служители на ДС в рамките на Народното събрание, а следва да бъдат прегледани установените кадри на ДС сред кандидатите за народни представители и в последствие да се установи кои от тях са избрани.

“Комисията по досиетата“ проверява и установява принадлежност към ДС и в редица частни структури като **банките**, където се открояват следните натрупвания:

- 11,11% сред ръководството на „Първа инвестиционна банка“ АД – най-голямата българска банка, през 2013 г. получила държавна помощ в размер на 1,2 млрд. лв.
- 12,50% присъствие сред ръководните кадри на „Търговска и спестовна банка“ АД (ТСБанк).
- 12,50% присъствие сред ръководните кадри на печално известната „Корпоративна търговска банка“ АД, която доказано е раздавала средства на политици, за да може големите държавни фирми и институции да депозират парите си в нея, а ръководството на самата банка е кредитирало в огромен размер собствени компании. „КТБ“ АД е пример за инструмент, чрез който мрежите на ДС материализират и трансформират своето влияние – от политическо във финансово, от там в медийно и т.н.

- 13,82% присъствие след ръководството на "Централна кооперативна банка" АД, една от водещите български банки собственост на групировката „ТИМ“, гр. Варна.
- 21,43% присъствие сред ръководството на „Българо-американска кредитна банка“ АД.

В една група погрешно пренебрегвана като реално влияние, а именно религиозните организации имаме директна доминация от кадри на ДС. Например сред ръководствата на Българската православна църква (патриарх и митрополити) установеното присъствие на кадри на ДС възлиза на 60% или 11 от 18 души.

В дисертационния труд са открити и други важни, изненадващи и дори любопитни натрупвания описани подробно в глава III.

Глава четвърта представя видовете мрежи за влияние на кадрите на ДС. Изведени са девет вида мрежи за влияние, които са повлияли определени значими процес в българския преход, повлияли са цели институции или сектори на общественно-политическия живот на страната. При описанието на самите типове мрежи даваме конкретни примери за ключови лица, асоциирани и участвали в такива мрежи. Някои имат съгласувани действия, други действат отделно и независимо един от друг, но в крайна сметка търсят реализирането на едни и същи крайни цели. Общото между всички описани лица и организации е причастността към ДС преди промените, като всички упоменати мрежи са значими и влиятелни. Те показват групирането на кадри на ДС в определени сфери и доказват влиянието на кадрите на ДС върху значими процеси в българския преход. Разбира се, вероятно и други лица могат да бъдат добавени като участници и примери в деветте типа мрежи, но посочваме имена известни от наличните публични източници. Важно е да отбележим, че далеч не всички кадри на бившата ДС вземат участие в тези мрежи, но дори и тези няколко десетки лица са оказали съществено влияние върху процеси и събития от 1990 г. насам в страната. Без съмнение мрежите са самоорганизирани като има преплитане на действията между тях. Например масово лица, упоменати в другите мрежи, се изявяват и обявяват публично против разкриването на досиетата на ДС. Бизнес мрежите имат политическо влияние и т.н.

Както посочихме, изведени са девет типа мрежи, като за всяка са приведени съответни примери и е обяснено тяхното функциониране и взаимодействие с останалите мрежи.

Типовете мрежи са:

1. Бизнес мрежи

В основата на този тип мрежа е фактът, че произходът – ДС се оказва ключов за икономическия просперитет на дадените като пример лица. Разбира се, както вече посочихме, кадрите на ДС са често добре подготвени лица, образовани и не на последно място добре информирани. Но бизнес замогването и конкретните процеси, се обясняват преди всичко с политико-държавно покровителство отново от страна на кадри на ДС. Процесът, разбира се, не е еднопосочен – спечелените средства от ДС - бизнесмените се връщат частично за финансиране на политически проекти, свързани отново с кадри на ДС. Преплитането на вътрешни за мрежата фигури и на самите мрежи една с друга е особено валидно за бизнес мрежите.

2. Неправителствени мрежи за оказване на влияние

Неправителствените организации по света имат различни цели, каузи и възгледи, но преди всичко се стремят да представят интересите на определена група хора, която няма държавно институционализирана организация, която да се занимава и да защитава техните интереси. Кадрите на ДС след промените правят няколко такива организации. Макар в обществеността тези организации да се приемат като организациите на военните пенсионери – пенсионерски клубове, в които се събират възрастни хора да играят карти и да беседват по битови теми, то не може да приемем долуописаните организации като такива. Напротив, тези организации са изградени от кадрите на ДС – лица с елитарно чувство за себе си. Това се отнася особено до „Генералското движение“ в БСП, което по същество е партия в партията и кадрите начело на това движение след няколко години заемат публични и непублични много високи позиции в обществено-политическия живот на страната. „Генералското движение“ е прецедент, защото всъщност това е единствената публична и явна структура по време на българския преход с политически амбиции и с ясен анонс за принадлежността към ДС на членовете на „Генералското движение“ Тези

организации оказват и чисто психологическо въздействие - те показват на обществеността и критиците на ДС, че кадрите на ДС не се срамуват от дейността си преди промените, че имат самочувствие при положение, че през всичките тези 28 години те са обвинявани публично за всичко най-лошо случило се в страната ни, а обявените за кадри от Комисията по досиетата са публично заклеявани и заплюти.

3. Политически и институционални мрежи

Този тип мрежи е обединяващо, свързващо звено между бизнес, неправителствените, медийните, криминалните и мултимрежите. Неявната власт и сила на ДС е материализирана в ръцете на лицата приведени като примери в дисертационния труд. Без тях ролята на кадрите на ДС и техните структури би била ограничена. При положение, че лустрационно законодателство за кадрите на ДС във връзка със забрана за заемане на държавни постове не съществува, в тези мрежи имаме ръководители на контраразузнаването, два мандата или 10 години президент, секретар на МВР и др. 15% от състава на министерските съвети през тези години са кадри на ДС. Тези мрежи са преплетени с мултимрежите – „Мултигруп“ развива успешна бизнес дейност преди всичко заради привилегированото си положение по отношение на доставки на природен газ и други, които зависят от решения на държавата. Бизнес мрежите, които се развиват често на гърба на държавата и в ущърб на държавния интерес, финансират медийните мрежи, чрез която помощ пък политическите мрежи биват избирани. Без присъствието на кадри на ДС в ръководството на БНБ едва ли биха били възможни реализацията на банково-финансовите мрежи – т.е. отсъствието на надзор при източване на банките от техните собственици. Ако всички тези мрежи бъдат оприличени на октопод е трудно да посочим къде точно е главата на този октопод – защото всяко пипало, всяка мрежа трудно би оцеляла самостоятелно без помощта на другите.

4. Медийни мрежи

Медийните мрежи са неразделна част от другите мрежи на кадри на ДС. Само факта, че кадър на ДС управлява дълги години най-популярния български вестник, който изигра ключова роля за избирането с пълно мнозинство на парламентарната група на НДСВ, която постави основите на политическите елити и до днес е многозначителен. Финансирани от мултимрежите и бизнесмрежите, медийните мрежи пропагандират така, че политическите организации, където кадрите на ДС имат позиции да бъдат избирани.

Примерите по-долу може да са само четири, но са ключови – ръководителите на най-големите вестници на българския преход – „Труд“, „Телеграф“, един дългогодишен ключов водач на БНТ и собственикът на най-голямата агенция за телевизионна реклама и до скоро собственик на най-голямата частна телевизия в страната. Чрез тези четирима души спокойно може да се влияе съществено на обществеността в интерес на определени групи, в интерес на групи, свързани с ДС, което по-долу се онагледява и фактически. Днес, 2018 г., това е още по-видно, когато почти цялото разпространение на печатни издания и самите печатни издания като собственост са притежание на лице номинирано и излъчено от основна, влиятелна мрежа на ДС.

5. Банково-финансови мрежи

Тези мрежи е невъзможно да съществуват без държавна подкрепа или по-скоро липса на държавен надзор. Неколкократно споменахме дългогодишния ръководител на БНБ – Тодор Вълчев, през чийто мандат се случиха именно тези грабежи. Факт е, че години по-късно се случи грабежът на „Корпоративна и търговска банка“ (КТБ), без да имаме членове на БНБ, кадри на ДС, но с политическа класа и прокуратура, зависими от ДС. Сценарият от 90-те години бе повторен. Част от споменатите случаи се преплитат и в мултимрежите – „Мултигруп“ е собственик на банка, която дава кредити на свързани лица. Банково-финансовите мрежи дават и първоначален капитал на различни лица от бъдещите елити на страната - по същия начин, както с невърнати кредити към КТБ лица в тесни връзки с кадри на ДС придобиха активи за милиони. Големият губещ, както обикновено са българските данъкоплатци, които платиха и ще плащат 4те млрд.лв. , които бяха депозити на държавни фирми, институции и общини. По същия начин, както бизнес мрежите на ДС бенефицират от привилигирано положение в държавата, по същия начин и банково-финансовите измами се случават и остават безнаказани поради липса на надзор от страна на държавата.

6. Криминални мрежи

Криминалните мрежи представляват съвкупност от действия на кадри на ДС или организации с тяхно участие, които в нарушение на законите се облагодателстват било то за сметка на държавата, било то за сметка на трети лица. За участието на кадрите на ДС в криминални мрежи привеждаме редица примери, където целенасочено са извършвани престъпни действия. Както вече посочихме без политическите мрежи, без тези в службите

за сигурност би било невъзможно криминалните мрежи да съществуват. Но братството, приятелството или чисто материалния интерес успяват да обединят кадрите на ДС разпръснати в ръководните органи на различни публични и непублични организации.

7. Мултимрежи

Наименованието „мултимрежи“ съвпада до голяма степен с наименованието на „Мултигруп“. „Мултигруп“ е държава в държавата. Това е структура, която обединява всички мрежи, като дори не веднъж публично е изказвано, че правителството на Любен Беров е изцяло контролирано от групировката. „Мултигруп“ има широк спектър от дейности – икономика, култура, спорт, събира в себе си редица кадри на ДС, но в крайна сметка със смъртта на нейния основател и ръководител прекратява съществуването си. Факт е, че лица свързани с „Мултигруп“ на по-ранен етап, впоследствие стават част от „Шайката“ (най-влиятелната и до днес мрежа от кадри на ДС, която е подробно описана в дисертационния труд като генезис, кадри и прояви). Другите приведени примери също представляват мултимрежи, но първенец по сила, влияние и мощ е отрочето на кадрите на ДС – „Мултигруп“. През 90-те години и особено през втората половина на това първо десетилетие на българския преход „Мултигруп“ е структура с огромни финансови и властови възможности, но най-важното е, че е явна, публична, видима структура. След края на „Мултигруп“, след първите години на новия ХХІ век мрежите на ДС се трансформират в неяви, непублични - очевидно кадрите на ДС решават, че публичните структури свързани с тях за обществото са неприемливи още повече и в контекста на примането ни в НАТО и ЕС. Затова може да кажем, че тези „мултимрежи“ съществуват в първата половина на българския преход, но лица, заемали ръководни постове в „Мултигруп“ и свързани с тази групировка и произлезли от нея, контролират и до днес крупни финансови и икономически структури, както и заемат ръководна роля сред управляващата класа.

8. Мрежа срещу разкриването на архивите на ДС

Мрежата срещу разкриването на досиетата намира своите говорители и проповедници сред всички останали мрежи. Общият извод е, че кадрите на ДС, които имат активна роля след промените в обществено-икономическия живот на страната изпитват уплах и негодуват срещу обявяването на архива на ДС. Това е и основната причина ефективно работещата комисия по обявяване принадлежност на кадрите на ДС да почне да

работи чак в края на 2006 г. Това е и сериозен показател за степента на влияние на мрежите от кадри на ДС сред законодателната и изпълнителна власт в страната, за да могат 16 години след началото на демократичните промени да удържат против създаването на такава комисия. Дори при доминирания от СДС парламент в периода 1998-2001г., които публично чрез лидера си Иван Костов говорят често за необходимостта от разкриване на архивите на ДС това не се случва, което показва изключителната сила и мощ на тази мрежа, тъй като всички кадри на ДС от останалите мрежи за влияние впрягат своите сили и възможности за възпиране на приемане на закон и комисия за установяване на принадлежност към ДС.

Разкриването на досиетата и присъствието на кадрите на ДС в ръководните позиции на различни институции и организации са в особена връзка. Необявявайки досиетата, негативните конотации срещу кадрите на ДС не могат да намерят реална почва. От друга страна водещите офицери, тези, които са били известни още преди 1989 г., заемайки ръководни публични длъжности след промените, са явни за обществото. Основният аргумент против разкриването е свързан именно с излагането на показ на външнополитическото ни разузнаване, което не просто прекъсва възможността за продължаващи разузнавателни действия на територията на чужда държава, но излага на риск живота на самите агенти като същото важи и за кадрите на военното ни разузнаване.

Управленията на ДС имат много различен профил – едни работят по външното разузнаване, други научно-техническо, трети пък грубо казано „доносничат“ свои роднини, близки и приятели за изказвания и твърдения, които уронват, обиждат или дори застрашават властта. Поставянето на тези три групи под един знаменател е груба грешка. Представянето на българската общественост на всички кадри на ДС като мъчители от инквизицията от Белене и Скравена, като лични шофьори и гувернантки на Политбюро елементаризира темата. Но често през последните 27 години жълтите медии и провинциалната част от българите жадуват за оплюване, хулене и очерняне на някой, за да избягат сякаш от погледа в огледалото, от собствената си същност. Защо сме бедни, корумпирани, нещастни, с лоши пътища, ниски пенсии и мигриращи млади – много хора и то не толкова неграмотни казват - „заради ДС“, „заради неразкритите досиета“, колкото и странно да звучи това. В Източна Германия непосредствено след обединението е постигнат консенсус и специална комисия получава достъп до пълната картотека на

агенти, като оставя на работа, тези които ще има с какво да допринесат за националната сигурност.

9. Мрежа на наследниците на кадрите на ДС

Когато разглеждаме психологията на служителите на ДС и връзката между тях – това е една относително затворена група и във втория етап на набиране на кадри на ДС (ако приемем, че първият е непосредствено след ВСВ), голяма част от новите кадри са роднини или лица от едно и също населено място като преждесъществуващите. Тези обстоятелства налагат да бъде направен кратък преглед на известни фигури от общественно-политическия живот на страната, за които е малко известно, че имат класово-работнически произход.

В заключението е обобщено влиянието на кадрите на ДС върху различни държавни и други институции, неговата трансформация през последното десетилетие и резултатът за развитието на страната вследствие влиянието на кадрите на ДС. В крайна сметка се оказва, че една група от кадрите на ДС, днес има сериозно влияние върху политическия, икономическия и обществения живот в страната – т.нар. „Шайка“ на името на книга, съставена от едно лице, което хулеше и критикуваше именно тази мрежа на ДС, която в последствие просто си го напазарува. **Тази група определено работи чрез корупция, натиск и вмешателство на властите една в друга** – все действия, които подриват демократичното развитие на страната, както и нейното икономическо развитие. Но подчертавам, че не може и не трябва да се обобщава и да се твърди, че всички кадри на ДС са част от някаква централизирана структура с общ команден център – такъв няма нито в България, нито извън нея. Хаосът в държавата, тежкото противопоставяне в първите години след началото на прехода, по линията „про“ и „анти“ управлението на държавата и създаденото от него преди 1990 г., разрушават много неща, наследени от предишния режим – индустрия, земеделие, но в случая с ДС – обезкървяват рязко системата на МВР. Останали на улицата, кадрите на ДС се групират, самоорганизируют и някои от тях формират структури за лично или бизнес обогатяване, които често функционират в ущърб на държавата и в нарушение на принципите на пазарната икономика. Когато в МВР няма кой да противостои на тези действия, поради факта, че самите кадри на ДС-МВР вече са от другата страна - това предвещава дълбока криза. Липсата на политически консенсус и стратегиране, плюс самите лидерски, организационни и интелектуални способности на

кадрите на ДС, са главните причини за широкото, мрежово влияние на кадрите на ДС в България след 1990 г. и до днес.

Още веднъж извеждаме основните приноси на труда:

1. За пръв път в нашата и чуждата литература е анализиран целият събран от „Комисията по досиетата“ емпиричен материал.
2. Установени са натрупванията (концентрацията) на кадри на бившата ДС в правителствата, администрацията, дипломацията, медиите, банките и т.н. (общо **дванадесет категории** групирани от автора).
3. Определени и изведени са **девет типа** мрежи за влияние.
4. Доказано е, че влиянието на ДС е особено силно в периода 1990-1997г. и 2001-2010г. По чисто естествени причини след 2010г присъствието на кадри на ДС сред публичните длъжности намалява, но влиянието остава косвено чрез лицата номинирани и излъчени от една група кадри на ДС, като тази група влияе значително и днес върху общественно-икономическия и политически живот в България.

София

2018 г.